

Ojcie Profesorze,

Św. Benedykt w rozdziale II swojej Reguły: *Jaki powinien być opat* od wersetu 23 napisał tak: „Jako nauczyciel powinien opat trzymać się zawsze tej oto zasady Apostoła: Przekonywaj, proś, karć (por. 2Tm 4, 2, Włg), to znaczy stosownie do czasu i okoliczności łączyć surowość z łagodnością, okazując się raz wymagającym mistrzem, to znów pełnym miłości ojcem”.

Dla nas jest to opis Księdza Profesora, nauczyciela mądrego. Dziś widząc efekty naszej pracy wiemy, że zawdzięczamy je takiemu Twojemu prowadzeniu. I choć te krytyczne uwagi, surowość w stosownym czasie czy przywołujące do rzeczywistości rozmowy ojcowskie nie należały do przyjemnych, to jednak przynosiły owoce.

Za to wszystko i wiele innych dobrodziejstw otrzymanych od Ciebie chcemy dziś z serca podziękować. I nie tylko za to, co było, ale także za to, co jest. Za troskę i ciągłe zainteresowanie nami, Twoimi uczniami, którzy z wdzięcznością dziś skłaniamy głowy w uznaniu i dziękczynieniu za dar osoby i mądrości Ojca Profesora.

Maksymilian Nawara OSB – Lubiń
Wojciech Prus OP – Poznań

4. MEMINISTI? PAMIĘĆ I NIEPAMIĘĆ W ŚWIECIE STAROŻYTNYM, ŚWIAT STAROŻYTNY W PAMIĘCI I NIEPAMIĘCI (Poznań, 20-22 IX 2017)

Od środy (20 IX) do piątku (22 IX) odbywała się w „Collegium Historicum” Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (ul. Umultowska 89d, 61-614 Poznań) ogólnopolska konferencja starożytnicza. Jej organizatorami były trzy podmioty: Komisja Historii Starożytnej Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskie Towarzystwo Historyczne – Oddział w Poznaniu oraz Zakład Historii Społeczeństw Antycznych Instytutu Historii UAM.

W konferencji tej oficjalnie mieli wziąć udział przedstawiciele 22 polskich ośrodków akademickich oraz 2 badacze z Ukrainy i 1 naukowiec z Rosji. Polscy starożytnicy wywodzili się z następujących instytucji (w porządku alfabetycznym): 1) Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie (AJD) – 2 osoby (mgr Katarzyna Całus, dr Tomasz Ładoń); 2) Akademia Sztuki Wojennej (ASW) – 1 osoba (dr Michał N. Faszczka); dr Faszczka podał podwójną afiliację, dołączając również swoje drugie miejsce pracy, którym jest Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztorza w Pułtusku (AH); 3) Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (KUL) – 2 osoby (dr hab. Piotr Kochanek, prof. KUL; dr hab. Krzysztof Narecki, prof. KUL); 4) Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK) – 2 osoby (dr Dorota Gorzelany, dr Kamilla Twardowska); 5) Uniwersytet Gdański (UG) – 2 osoby (dr hab. Ireneusz Milewski, prof. UG; dr hab. Jacek Wiewiorowski, prof. UG); 6) Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM) – 15 osób (dr hab. Katarzyna Balbuza, prof. UAM, dr Andrzej Biernacki, dr Ewa Bugaj, mgr Roman Deiksler, dr Elena Klenina, dr hab. Anna Kotłowska, prof. UAM, dr hab. Krzysztof Królczyk, prof. UAM, dr hab. Monika Miazek-Męczyńska, prof. dr hab. Leszek Mrozewicz, dr hab. Maria Musielak, prof. UAM, mgr Mateusz Raszyński, dr hab. Monika Szczot, dr Emilia Twarowska-Antczak, dr hab. Witold Tyborowski, prof. dr hab. Elżbieta Wesołowska); 7) Uniwersytet Jana Kochanowskiego

w Kielcach (UJK) – 1 osoba (prof. dr hab. Tomasz Polański); 8) Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW) – 1 osoba (ks. dr hab. Leszek Miśarczyk, prof. UKSW); 9) Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (UKW) – 2 osoby (dr hab. Sebastian Ruciński, dr hab. Dariusz Spychała); 10) Uniwersytet Łódzki (UŁ) – 1 osoba (dr Paweł Filipczak); 11) Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS) – 2 osoby (dr hab. Ireneusz Łuć, dr Paweł Madejski); 12) Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK) – 4 osoby (dr hab. Hanna Appel, prof. dr hab. Danuta Musiał, dr hab. Szymon Olszaniec, prof. UMK, dr hab. Przemysław Wojciechowski, prof. UMK); 13) Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (UP KEN) – 1 osoba (dr Adrian Szopa); 14) Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (UPH) – 1 osoba (dr hab. Katarzyna Maksymiuk, prof. UPH); 15) Uniwersytet Szczeciński (USz) – 1 osoba (dr hab. Piotr Berdowski); 16) Uniwersytet Śląski w Katowicach (UŚ) – 4 osoby (prof. dr hab. Wiesław Kaczanowicz, dr hab. Agata Kluczek, mgr Ewa Kluska-Jaśkowiak, dr hab. Norbert Rogosz); 17) Uniwersytet Warszawski (UW) – 6 osób (mgr Katarzyna Kostecka, prof. dr hab. Kazimierz Lewartowski, prof. dr hab. Adam Łukaszewicz, mgr Jerzy Szafranowski, mgr Anna Zawadzka, mgr Kacper Ziemba); 19) Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (UWM) – 2 osoby (mgr Krzysztof Leszek, dr hab. Miron Wolny); 20) Uniwersytet w Białymstoku (UwB) – 3 osoby (dr Michał Baranowski, dr Tomasz Mojsik, dr hab. Robert Suski); 21) Uniwersytet Wrocławski (UWr) – 8 osób (mgr Piotr K. Głogowski, dr Dominika Grzesik, mgr Michał Halamus, dr hab. Andrzej Łoś, prof. UWr, prof. dr hab. Krzysztof Nawodka, mgr Paulina Nicko-Stępień, dr Wojciech Pietruszka, mgr Aleksandra Szokalska); 22) Uniwersytet Zielonogórski (UZ) – 2 osoby (dr hab. Andrzej Gillmeister, prof. UZ, dr Daria Janiszewska-Sieńko).

Ośrodki ukraińskie były reprezentowane przez: 1) Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki (LUN IF) – 1 osoba (doc. Anastazja Baukowa) i 2) Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki w Drohobyczu (PUP IF) – 1 osoba (prof. dr hab. Oleh Petreczko).

Natomiast starożytników rosyjskich reprezentował oficjalnie w programie konferencji Południowy Uniwersytet Federalny w Rostowie nad Donem (PUFwR) – 1 osoba (prof. dr hab. Sarkis S. Kazarow).

Ponadto na liście uczestników widniały nazwiska kilku tzw. badaczy niezależnych: dr Mariusz Ciesielski (Bydgoszcz), dr Piotr Jagła (Poznań), dr Piotr Letki (Brzeg), dr Lechosław Olszewski (Poznań), dr Bronisław Szubelak (Brzeg).

Jeśli pokusić się o ranking osobowego udziału poszczególnych ośrodków w rzeczonyj konferencji, to wygląda on następująco (do UAM-u i UKW są doliczeni wspomniani wyżej badacze niezależni, pochodzący z Poznania (dr P. Jagła, dr L. Olszewski) i z Bydgoszczy – dr M. Ciesielski):

Ośrodek	Oficjalna liczba uczestników	Oficjalny udział procentowy	Faktyczna liczba uczestników	Faktyczny udział procent.
1. UAM	17	23,611%	15	22,058%
2. UWr	8	11,111%	8	11,764%
3. UW	6	8,333%	6	8,823%

4. UMK	4	5,555%	4	5,882%
5. UŚ	4	5,555%	4	5,882%
6. UKW	3	4,166%	3	4,411%
7. UwB	3	4,166%	3	4,411%
8. AJD	2	2,777%	2	2,941%
9. Brzeg (badacze niezależni)	2	2,777%	2	2,941%
10. KUL	2	2,777%	2	2,941%
11. MNK	2	2,777%	2	2,941%
12. UG	2	2,777%	2	2,941%
13. UMCS	2	2,777%	2	2,941%
14. UWM	2	2,777%	2	2,941%
15. UZ	2	2,777%	2	2,941%
16. ASW/AH	1	1,388%	1	1,470%
17. LUN IF	1	1,388%	1	1,470%
18. PUP IF	1	1,388%	1	1,470%
19. UJK	1	1,388%	1	1,470%
20. UŁ	1	1,388%	1	1,470%
21. UP KEN	1	1,388%	1	1,470%
22. UPH	1	1,388%	1	1,470%
23. URz	1	1,388%	1	1,470%
24. USz	1	1,388%	1	1,470%
25. PUFwR	1	1,388%	0	0%
26. UKSW	1	1,388%	0	0%
Suma	72	100%	68	100%

W powyższym zestawieniu uderza brak reprezentantów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Opolskiego. Warto także zauważyć, że trzy pierwsze ośrodki (UAM = 17 (faktycznie 15), UW r = 8, UW = 6) to oficjalnie 31 osób, a zatem 43,055% wszystkich, figurujących w programie uczestników konferencji (72 osoby). Faktycznie zaś było to 29 osób, czyli 42,647% wszystkich obecnych (68 osób). W tym kontekście należy również podkreślić liczebność poznańskiej ekipy starożytniczej (17/15 = 23,611%/22,058%), która wskazuje m.in. na miejsce i rolę UAM-u w polskich badaniach nad antykiem.

Oficjalny program konferencji nie oddaje jednak, jak to zwykle w takich przypadkach bywa, stanu faktycznego. W tym względzie należy bowiem uściślić kilka faktów: 1. Dwóch badaczy nie wygłaszało referatów, a tylko przewodniczyło sesjom. Byli to: prof. dr hab. W. Kaczanowicz (UŚ) i dr hab. I. Łuć (UMCS). 2. Ze sprawozdawczego obowiązku należy odnotować nieobecność dra P. Madejskiego (UMCS) spowodowaną niespodziewaną chorobą. Jego referat wygłosił, przybyły do Poznania specjalnie w tym celu, dr Henryk Kowalski (UMCS), którego jednak nazwisko z oczywistych względów nie widnieje w programie poznańskiego spotkania. 3. Cztery inne osoby ujęte w oficjalnym programie konferencji nie wzięły w niej *de facto* udziału. Byli to następujący badacze (w porządku alfabetycznym): dr P. Jagła (Poznań), prof. dr hab. S.S. Kazarow (PUFwR), który nie otrzymał na czas polskiej wizy, ks. dr hab.

L. Misiarczyk, prof. UKSW, który oficjalnie odwołał swe wystąpienie z powodu choroby oraz dr E. Twarowska-Antczak (UAM).

Aby głębiej wniknąć w strukturę osobową relacjonowanej konferencji, warto przytoczyć kilka instruktywnych zestawień w formie tabel. Pierwsze zestawienie tabelaryczne (tab. 1) ilustruje oficjalny, ujęty w program, udział badaczy, przyjmując jako kryterium ich stopnie i tytuły naukowe.

mgr	dr	dr hab./uni-prof.	prof. tytularny	suma
13	21	28	10	72
18,055%	29,166%	38,888%	13,888%	100%

Tab. 1: Oficjalny skład uczestników konferencji w aspekcie posiadanych stopni i tytułów naukowych

Tabela nr 2 opiera się na tym samym kryterium, jednak bierze pod uwagę tylko te osoby, które rzeczywiście uczestniczyły w poznańskim spotkaniu starożytników.

mgr	dr	dr hab./uni-prof.	prof. tytularny	suma
13	19	27	9	68
19,117%	27,941%	39,705%	13,235%	100%

Tab. 2: Faktyczny skład uczestników konferencji w aspekcie posiadanych stopni i tytułów naukowych

Wreszcie trzecie zestawienie (tab. 3) ukazuje ilość referatów, które zostały *de facto* wygłoszone przez poszczególne kategorie pracowników naukowych.

mgr	dr	dr hab./uni-prof.	prof. tytularny	suma
13	19	26	8	66
19,696%	28,787%	39,393%	12,121%	100%

Tab. 3: Liczba faktycznie wygłoszonych referatów przez poszczególne kategorie pracowników naukowych

Zestawienia powyższe, a w szczególności tabela nr 3, pokazują, że „motorem napędowym” konferencji były osoby ze stopniem doktora habilitowanego (39,393%) oraz doktora (28,787%), a zatem badacze znajdujący się aktualnie w tzw. strefie awansowej. Znacznie niższy niż można by oczekiwać udział doktorantów, którzy przybyli tylko z sześciu ośrodków (AJD = 1, UAM = 2, UŚ = 1, UW = 4, UWM = 1, UW_r = 4), jest prawdopodobnie symptomem ambiwalentnej sytuacji (choćby finansowej) tej kategorii badaczy w polskich szkołach wyższych. Dziwić też może niski udział polskich profesorów tytularnych, których przybyło do Poznania zaledwie ośmiu, a faktycznie sześciu, ponieważ dwie osoby reprezentowały środowisko organizatorów (UAM = 2, UJK = 1, UMK = 1, UŚ = 1, UW = 2, UW_r = 1). Komentując ten stan rzeczy, można by pokusić się o postawienie tezy, w myśl której doktoranci jeszcze nie muszą, a profesorowie tytularni już nie muszą bywać na tego typu spotkaniach. Obecni na nich są tylko ci, którzy... muszą. W ten sposób (przy)mus (awansowy) jawi się jako „motor napędowy” konferencji naukowych w Polsce. Wpływa to niewątpliwie na poziom wystąpień i do pewnego stopnia tłumaczy, dlaczego owe

wystąpienia są limitowane do 20-minutowych prelekcji. Z drugiej jednak strony nie należy postponować autentycznej pasji badawczej oraz chęci, czy może nawet potrzeby przedstawienia wyników swych dociekań w formie konferencyjnych wystąpień. Nie należy również postponować wartości osobistych kontaktów i żywej wymiany myśli, do czego najlepszą okazją są właśnie konferencje naukowe.

*

Konferencja rozpoczęła się w środę, 20 września, o godzinie 9:00 w auli im. Gerarda Labudy, stanowiącej integralną część wspomnianego wyżej „Collegium Historicum”. Jej otwarciu dokonali: prodziekan Wydziału Historycznego UAM ds. dydaktycznych, dr hab. Andrzej Michałowski, prof. UAM, oraz dyrektor Instytutu Historii, prof. dr hab. Józef Dobosz.

Następnie w tejże auli rozpoczęła się sesja plenarna. Pierwszej części sesji (9:40-11:00) przewodniczyła prof. dr hab. D. Musiał (UMK). W jej ramach wygłoszono dwa referaty: prof. dr hab. E. Wesołowska (UAM) – *Fedra i Klitajmestra. Dwie kobiety – dwa sposoby pamiętania* (9:40-10:00); prof. dr hab. L. Mrozewicz (UAM) – *Romanizacja Imperium Romanum* (10:00-10:20). Po referatach miała miejsce ożywiona dyskusja (10:20-11:00), po której zaplanowano tzw. przerwę kawową (11:00-11:30). Druga część sesji, której przewodniczyła z kolei prof. dr hab. E. Wesołowska (UAM), składała się z trzech prelekcji: prof. dr hab. K. Lewartowski (UW) – *Czy Grecy mogli pamiętać epokę brązu* (11:30-11:50); prof. dr hab. K. Nawotka (UWr) – *Pamięć o ocaleniu domu Pindara w Tebach* (11:50-12:10); prof. dr hab. T. Polański (UJK) – *Niepamięć jako doświadczenie współczesnych podróży po starożytnym Wschodzie* (12:10-12:30). Zamknięciem tej części sesji planarnej była również żywa dyskusja (12:30-12:50), po której wszyscy uczestnicy konferencji zebrali się w holu „Collegium Historicum”, gdzie wykonano wspólne zdjęcie.

Następnym punktem programu był obiad (13:10-14:10), a bezpośrednio po nim odbyło się zebranie Komisji Historii Starożytnej Polskiego Towarzystwa Historycznego (14:10-14:40). Dotychczasowe kierownictwo KHS PTH (w składzie: dr hab. M. Musielak, prof. UAM – przewodnicząca; dr hab. Małgorzata Pawlak, prof. UWr – wiceprzewodnicząca; dr hab. K. Balbuza, prof. UAM – sekretarz) zakończyło swoją kadencję, a na rzezonym posiedzeniu wybrano nowe władze Komisji: dr hab. M. Pawlak, prof. UWr – przewodnicząca; dr hab. A. Gillmeister, prof. UZ – wiceprzewodniczący; dr M. Grzesik (UWr) – sekretarz. Następną konferencję zorganizowaną pod auspicjami KHS PTH zaplanowano na rok 2020 we Wrocławiu. Odstąpiono w ten sposób od tradycji, która nakazywała organizację przedmiotowych konferencji co dwa lata, ze względu na odbywający się w Lublinie, we wrześniu 2019, XX Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Zaproponowano też roboczo sformułowany temat konferencji wrocławskiej – „Centrum i peryferie”.

Kolejnym punktem programu pierwszego dnia obrad były spotkania w sekcjach. Zaplanowano dwa bloki sekcyjne (14:50-16:30 i 17:00-19:00). Każdy blok został podzielony na trzy sekcje. Lokalizacja i przewodniczenie obradom pierwszego bloku wyglądało następująco: sekcja 1 – sala 1.44 (parter), przewodniczący: prof. dr hab. K. Nawodka (UWr); sekcja 2 – sala 3.129 (II piętro), przewodniczący: dr hab. A. Łoś, prof. UWr; sekcja 3 – sala 3.132 (II piętro), przewodnicząca: dr hab. D. Okoń, prof. USz. W ramach owych trzech sekcji tego bloku wygłoszono 12 referatów (po cztery w każdej sekcji). W szczególności rzecz wyglądała następująco: Sekcja 1 (blok I): 1. dr hab. K. Narecki, prof. KUL – *Pojęcie „mneme” – pamięci – w greckich źródłach*

literackich epoki przedsokratyków (14:50-15:10); 2. mgr A. Szokalska (UWr) – *Greckie sposoby na pamięć. O mnemotechnice i ćwiczeniu duszy* (15:10-15:30); 3. mgr P.K. Głogowski (UWr) – „ἱστορικὴ μνημονεύσις: wprowadzenie przekazu a jego wartościowanie (15:30-15:50); 4. dr T. Mojsik (UwB) – „Mnemeion”: pamięć, kolekcjonowanie pamiętek i kult wybitnych jednostek (15:50-16:10). Sekcja 2 (blok I): 1. dr D. Gorzelany (MNK) – *Wątki epickie a malarstwo wazowe na przykładzie wybranych przedstawień motywów homeryckich* (14:50-15:10); 2. doc. A. Baukowa (LUN IF) – *Uwiecznione sny. Motyw snu w literaturze antycznej* (15:10-15:30); 3. dr hab. M. Szczot (UAM) – *Pamięć i jej rola w satyrze antycznej* (15:30-15:50); 4. dr A. Szopa (UP KEN) – „Klasyczna” przeszłość w panegirykach łacińskich późnej starożytności (15:50-16:10). Sekcja 3 (blok I): 1. dr hab. M. Miazek-Męczyńska (UAM) – „Memento amoris”, czyli o technikach przywoływania obrazów z przeszłości w „Heroidach” Owidiusza (14:50-15:10); 2. dr hab. A. Gillmeister, prof. UZ – „Annales Maximi”. *Przeszłość Rzymu pomiędzy pismem, pamięcią a rytuałem* (15:10-15:30); 3. dr hab. M. Wolny (UWM) – *Pamięć o Hannibalu w kulturze antycznej i w europejskich wyobrażeniach* (15:30-15:50); 4. dr L. Olszewski (Poznań/badacz niezależny) – *Pamięć zmysłowa: o zapachu boskości* (15:50-16:10). Na zakończenie serii powyższych wystąpień w każdej sekcji miała miejsce dyskusja (16:10-16:30), po której czekała prelegentów i słuchaczy chwila wytchnienia w postaci przerwy na kawę (16:30-17:00).

Po przerwie kontynuowano obrady konferencyjne w ramach drugiego bloku (17:00-19:00), który składał się również z trzech sekcji: sekcja 1 – sala 1.44 (parter), przewodniczący: dr hab. N. Rogosz (UŚ); sekcja 2 – sala 3.129 (II piętro), przewodniczący: dr hab. K. Królczyk, prof. UAM; sekcja 3 – sala 3.132 (II piętro), przewodniczący: dr hab. I. Łuć z UMCS. W szczególności wykłady tego bloku przedstawiały się następująco: Sekcja 1 (blok II): 1. dr T. Ładoń (AJD) – „Valerii Flacci” – *zapomniani stronnicy Lucjusza Korneliusza Sulli* (17:00-17:20); 2. dr P. Madejski (UMCS; referat ten, jak już wspomniano wyżej, wygłosił dr H. Kowalski) – *Starania Cyncerona o upamiętnienie jego konsulatu, czyli jak pamiętać o sprzysiężeniu, nie pamiętając o Katylinie (i innych)* (17:20-17:40); 3. mgr K. Całus (AJD) – *Afera Wettiusza w 59 roku p.n.e. – zapomniany epizod z dziejów późnej republiki* (17:40-18:00); 4. dr B. Szubelak (Brzeg/badacz niezależny) – *Geneza uzbrojenia legionisty rzymskiego schyłku republiki w przekazie historiograficznym i w świetle aktualnego stanu badań* (18:00-18:20); 5. dr hab. H. Appel (UMK) – *Z dziejów pamięci wyborczej okresu późnej republiki rzymskiej* (18:20-18:40). Sekcja 2 (blok II): 1. dr hab. P. Berdowski (URz) – „*Sic agitur censura et sic exempla parantur*” (Ovid. *Fasti* 6.647-8). *Głos w dyskusji na temat cenzury w Rzymie za panowania Augusta* (17:00-17:20); 2. dr hab. P. Wojciechowski (UMK) – „*Ob memoriam*”. *Fundacje kommemoracyjne i rzymskie stowarzyszenia religijne w okresie wczesnego cesarstwa* (17:20-17:40); 3. dr hab. M. Musielak, prof. UAM – *Zaginiona biografii: „Epaminondas” Plutarcha* (17:40-18:00); 4. dr P. Jagła (Poznań/badacz niezależny) – „*Mnemosyne*” i *wszechwiedza bogów wobec skłonności człowieka do zapominania własnych złych uczynków* (18:00-18:20); ten ostatni referat nie został jednak wygłoszony ze względu na nieobecność prelegenta. Sekcja 3 (blok II): 1. dr M. Ciesielski (Bydgoszcz/badacz niezależny) – *Milczenie źródeł archeologicznych jako przejaw akulturacji Swebów w hiszpańskiej Gallecji* (17:00-17:20); 2. dr K. Twardowska (MNK) – *Cyrus – zapomniany polityk i poeta z V wieku* (17:20-17:40); 3. dr hab. S. Olszaniec, prof. UMK – *Prefekt praetorio w oczach Jana Lydosa* (17:40-18:00); 4. dr hab. J. Wiewiorowski,

prof. UG – *Pamięć o antycznej preturze w ustawodawstwie Justyniana Wielkiego* (18:00-18:20); 5. dr hab. A. Kotłowska, prof. UAM – *Słowianie w historii Teofilakta Simokatty* (18:20-18:40). Spotkanie w każdej sekcji podsumowywała dyskusja, która trwała zwykle do godziny 19:00, czyli do kolacji, którą podobnie jak wszystkie posiłki serwowane w pierwszym dniu konferencji, podano w holu „Collegium Historicum” na formie cateringu.

Drugi dzień poznańskiego spotkania starożytników, czyli czwartek (21 września), rozpoczął się także od sesji plenarnej w auli im. Gerarda Labudy. Sesji tej przewodniczył prof. dr hab. L. Mrozewicz (UAM). Przystawiono na niej cztery wykłady: dr hab. A. Łoś (UWr) – *Pamięć i niepamięć: obalenia monarchii i początki republiki* (9:00-9:20); prof. dr hab. D. Musiał (UMK) – *Znaczenie pamięci w relacjach Rzymian z bogami* (9:20-9:40); prof. dr hab. A. Łukaszewicz (UW) – *Pamięć na manowcach: legenda o Memnonie* (9:40-10:00); prof. dr hab. O. Petreczko (PUP IF) – *Potępienie pamięci w Związku Radzieckim przez pryzmat historii starożytnego Rzymu* (10:00-10:20). Sesję plenarną domknęła ożywiona dyskusja (10:20-10:40), po której przewidziano tradycyjną przerwę na kawę (10:40-11:10).

Po przerwie wznowiono obrady w sekcjach. Tym razem zaplanowano tylko jeden trójsekcyjny blok (11:10-13:30), który odbywał się w tych samych pomieszczeniach co spotkania sekcyjne w dniu poprzednim: sekcja 1 – sala 1.44 (parter), przewodniczący: dr hab. P. Wojciechowski, prof. UMK; sekcja 2 – sala 3.129 (II piętro), przewodnicząca: dr hab. A. Kluczek (UŚ); sekcja 3 – sala 3.132 (II piętro), przewodniczący: prof. dr hab. A. Łukaszewicz (UW). W szczególności porządek obrad bał następujący: Sekcja 1 obejmowała pięć wystąpień: 1. dr hab. W. Tyborowski (UAM) – *Niepamięć (mašum) w dokumentach okresu starobabilońskiego (XIX-XVII w. p.n.e.) i co ona oznacza?* (11:10-11:30); 2. mgr P. Nicko-Stępień (UWr) – „*Dopóki żyję, żywisz mnie – kiedy umrę będziesz mi składać ofiary pogrzebowe*”: „*Kispum*” jako rytuał pamięci o bliskich zmarłych w starożytnej Mezopotamii (11:30-11:50); 3. dr D. Grzesik (UWr) – *Delfickie inskrypcje honoryfikacyjne jako źródło pamięci o elitach miejskich* (11:50-12:10); 4. dr M.N. Faszczka (ASW/AH) – „*In memoriam militis Romani*”. *Formy upamiętniania zmarłych jako przejaw zmiany mentalności obywateli pełniących służbę wojskową u schyłku republiki rzymskiej* (12:10-12:30); 5. dr W. Pietruszka (UWr) – *Pamięć o ludziach bez przeszłości – kampanjscy „augustules” w świetle materiału epigraficznego* (12:30-12:50). Sekcja 2 składała się z sześciu prelekcji: 1. dr hab. D. Okoń, prof. USz – *Album senatorów epoki Sewerów – rekonstrukcja pamięci* (11:10-11:30); 2. dr D. Janiszewska-Sieńko (UZ) – „*Damnatio memoriae*” w rzymskiej sztuce i ikonografii doby Sewerów (11:30-11:50); 3. mgr M. Raszyński (UAM) – „*De mortuis aut bene aut nihil*”? *O ideologicznych uwarunkowaniach wizerunku panującego w „Historia Augusta” na przykładzie biografii cesarzy wojskowych* (11:50-12:10); 4. dr M. Baranowski (UwB) – *Pamięć i kreatywność łacińskich źródeł opisujących kryzys III w.* (12:10-12:30); 5. dr hab. R. Suski (UwB) – *Biblioteki, pamięć i „Historia Augusta”*. *Rola powoływania się na „Bibliotheca Ulpia” w „Historia Augusta”* (12:30-12:50); 6. dr P. Filipczak (UŁ) – *Pamięć o najdawniejszych dziejach Antiochii w świetle „Mowy na cześć Antiochii” retora Libaniasza* (12:50-13:10). Sekcja 3 także obejmowała sześć referatów: 1. dr hab. P. Kochanek, prof. KUL – *Mnemotechnika w geografii i kartografii starożytnej i średniowiecznej* (11:10-11:30); 2. mgr E. Kluska-Jaśkiewicz (UŚ) – *Mit praojca narodu w pamięci rzymskiej i w „Kronice polskiej” mistrza Wincentego (tzw. Kadłubka)*

(11:30-11:50); 3. prof. dr hab. S.S. Kazarow (PUFwR) – *Dodona w pamięci historycznej (od starożytności do czasów współczesnych)* (11:50-12:10); referat ten nie został wygłoszony ze względu na nieobecność profesora; 4. dr E. Bugaj (UAM) – *O starożytnych i współczesnych działaniach w sferze pamięci na wybranych przykładach rzymskiego kolekcjonerstwa i współczesnych muzeów sztuki antycznej* (12:10-12:30); 5. dr E. Twarowska-Antczak (UAM) – „*Speculum memor*”. *Antyk a XIX-wieczna fotografia* (12:30-12:50); również i tym razem prelegent był nieobecny; 6. dr hab. K. Królczyk, prof. UAM – *Badania nad antykiem na Reichsuniversität Posen – zapomniana karta z dziejów nauki*” (12:50-13:10). Czas jaki „zaoszczędziła” sekcja 3 z powodu nieobecności dwóch referentów moderator obrad rozdzielił między obecnych, pozwalając na przedłużenie poszczególnych wystąpień. Podobnie jak w pierwszym dniu konferencji spotkania sekcyjne dopełniały dyskusje, które trwały *grosso modo* do godziny 13:30, po czym prelegenci spotkali się tradycyjnie już na kateringowym obiedzie (13:30-14:45) w holu „Collegium Historicum”. Natomiast po obiedzie zaplanowano dwie wycieczki (od 14:45), a następnie uroczystą kolację (19:00) w „Ogrodzie Smaków Pani Marii” (ul. Św. Marcina 78: dawne „Collegium Historicum”). W ten sposób drugi dzień obrad miał nieco „luźniejszy” charakter.

Ostatnim dniem konferencji był piątek, 22 września. Seria wykładów rozpoczęła się, jak dnia poprzedniego, w trzech sekcjach w „Collegium Historicum”: sekcja 1 sala 1.44 (parter), przewodniczący: prof. dr hab. T. Polański (UJK); sekcja 2 – sala 3.129 (II piętro), przewodniczący: prof. dr hab. W. Kaczanowicz (UŚ); sekcja 3 – sala 3.132 (II piętro), przewodniczący: dr hab. P. Kochanek, prof. KUL. Na każdą sekcję składało się sześć referatów. Sekcja 1 miała następującą obsadę personalną: 1. dr hab. N. Rogosz (UŚ) – *Przyczyny drugiej wojny domowej w republice rzymskiej (49-45 p.n.e.) w pamięci jej współczesnych i potomnych* (9:00-9:20); 2. mgr R. Deiksler (UAM) – *Pamięć o namiestnikach rzymskich w Judei przed pierwszym powstaniem żydowskim* (9:20-9:40); 3. mgr K. Ziemia (UW) – *Pamięć i niepamięć o Judzie Machabeuszu w tekstach propagandowych dynastii hasmonejskiej* (9:40-10:00); 4. mgr M. Halamus (UWr) – *Pamiętaj skąd pochodzisz! Tradycja mitrydatejska w polityce władców klienckich Rzymu z północnych wybrzeży Morza Czarnego* (10:00-10:20); 5. dr hab. K. Maksymiuk, prof. UPH – *Skazani na niepamięć. Marginalizacja roli rodów partyjskich w Iranie w historiografii sasanidzkiej (aspekty militarne)* (10:20-10:40); 6. dr P. Letki (Brzeg/badacz niezależny) – *Taktyka i pamięć, czyli bitwa pod Argentoratum w opisie Ammianusa Marcellinusa* (10:40-11:00). Sekcja 2 obejmowała następujące referaty: 1. mgr K. Kostecka (UW) – *Co kryją wspomnienia bogów? Dwa obrazy stosunków na Olimpie w „Iliadzie”* (9:00-9:20); 2. mgr K. Leszek (UWM) – „*Famamque et fata nepotum*”. *Przedstawienie „przyszłości” w „Eneidzie” na przykładzie opisu tarczy Eneasza* (9:20-9:40); 3. mgr A. Zawadzka (UW) – *Upamiętnienie wojen dackich Trajana w obrazach i słowach* (9:40-10:00); 4. dr hab. K. Balbuza, prof. UAM – *Memoriatywne znaczenie numizmatów rzymskich. Przykład „nummi restituti”* (10:00-10:20); 5. dr hab. A. Kluczek (UŚ) – *Moneta – memoria – imago – monumentum. O znaczeniu monety rzymskiej dla przechowywania pamięci i jej konstruowania* (10:20-10:40); 6. dr E.J. Klenina (UAM) – *Klasyczna nekropola Chersonozu Taurydzkiego* (10:40-11:00). Sekcja 3 skupiła zaś referaty z zakresu dziejów wczesnego chrześcijaństwa: 1. ks. dr hab. L. Misiarczyk, prof. UKSW – „*Pamiętniki Apostolskie*” w pismach Justyna Męczennika. *Początki kształtowania się chrześcijańskiej pamięci* (9:00-9:20); niestety prelegent nie przybył z powodu choroby, a czas

przewidziany na jego wystąpienia został „rozdzielony” pomiędzy pozostałych badaczy; 2. dr hab. S. Ruciński (UKW) – *Prefekci Rzymu w źródłach chrześcijańskich I-III w. n.e.* (9:20-9:40); 3. dr hab. I. Milewski, prof. UG – *Jak długo Konstantyn Wielki pozostał wyznawcą Solis invicti?* (9:40-10:00); 4. dr hab. D. Spychała (UKW) – *Biskup Rzymu Juliusz I jako obrońca ortodoksji nicejskiej w pamięci i tradycji Kościoła zachodniego w IV w. n.e.* (10:00-10:20); 5. mgr J. Szafranowski (UW) – *Pamięć, ale jak i dlaczego? Rozbieżne narracje o początkach klasztoru w Lerynie* (10:20-10:40); 6. dr A.B. Biernacki (UAM) – *Święci – męczennicy w Novae w świetle źródeł archeologicznych* (10:40-11:00). Podobnie jak w przypadku obrad poprzednich sekcji również i tutaj każde spotkanie sekcyjne dopełniała około półgodzinna dyskusja (11:00-11:30).

Podsumowanie konferencji i oficjalne zamknięcie jej obrad miało miejsce w auli im. Gerarda Labudy (11:40-12:00). Ogółem w czasie poznańskiego spotkania starożytników zaplanowano 70 referatów: 9 w czasie dwóch sesji plenarnych i 61 w ramach dwunastu sekcji tematycznych. Faktycznie zaś uczestnicy konferencji wysłuchali wszystkich prelekcji przewidzianych w programie sesji plenarnych oraz 57 wystąpień w sekcjach, czego powodem była nieobecność czterech badaczy. Można więc powiedzieć, że plan wykonano w 95,714 procentach, co jest dowodem na wysoką frekwencję, a zatem na bardzo poważne potraktowanie tej konferencji przez historyków starożytnych, którzy wcześniej zadeklarowali swój udział. Następne tego typu spotkanie, jak już wspomniano wyżej, ma się odbyć we Wrocławiu w roku 2020.

Kończąc niniejsze sprawozdanie wypada szczerze pogratulować poznańskim starożytnikom bardzo dobrego przygotowania logistyczno-organizacyjnego rzeczonyj konferencji oraz podziękować za „naddatek serca”, czyli za serdeczne przyjęcie jej uczestników.

Piotr Kochanek – Lublin, KUL

5. CHRZEŚCIJANIE WSCHODU. 2000 LAT HISTORII (Paryż, 26 IX 2017 - 14 I 2018)

W ostatnich latach daje się zauważyć żywy wzrost zainteresowania historią i kulturą chrześcijańskiego Wschodu. Ma to swój oddźwięk w ilości publikacji związanych z tym zagadnieniem, w rozwoju ośrodków naukowych podejmujących badania w tej dziedzinie, a także w organizowaniu konferencji i wystaw prezentujących dorobek szeroko rozumianej kultury i cywilizacji chrześcijańskiego Wschodu.

Jedną z ciekawszych, mających ostatnio miejsce, „impresz” tego typu była zorganizowana przez Instytut Świata Arabskiego w Paryżu (Institut du Monde Arabe, 1, rue des Fossés-Saint-Bernard, Place Mahommed V, Paris) we współpracy z chrześcijańskim stowarzyszeniem Dzieło Wschodu (Œuvre d’Orient), ekspozycja zatytułowana: *Chrześcijaństwo Wschodu. 2000 lat historii* (*Chrétiens d’Orient. 2000 ans d’histoire*). Wystawa ta była czynna ponad trzy i pół miesiąca – od 26 września 2017 r. do 14 stycznia 2018 r. (była również zaprezentowana w MUba Eugène Leroy, Musée des beaux-arts de Tourcoing od 17 lutego do 5 czerwca 2018 r.). Ekspozycja została zorganizowana dzięki współpracy wielu ośrodków naukowych i muzealnych z całego świata: z Belgii (m.in. Musée Royal de Mariemont w Morlanwelz); z Francji (m.in.